

3. Serazhim K.S. *Textual studies* [Tekstoznavstvo]: Textbook. 2nd edition. Kiev, 2012. 527 p.

4. Uchenova V.V., Staryh N.V. *Advertising history* [Istoriya reklamy]. 2-nd ed. SPb, 2002. 304 p.

5. Crystal D. *Language and Internet* [Mova ta Internet]. Cambridge, 2004. 272 p.

RESOURCES

6. <http://www.facebook.com/igrashky.ua>

Дата надходження до редакції – 23.03.2018 р.

Дата затвердження редакцією – 30.04.2018 р.

УДК 811.161.2:81`42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2018.36.60-75>

Левко О.В.

АКСІОЛОГІЧНИЙ СТАТУС ЛЕКСЕМ ЦНОТЛИВИЙ, ЦНОТЛИВІСТЬ І ЦНОТА В УКРАЇНСЬКОМУ МЕДІАДИСКУРСІ

Анотація. У статті досліджено вживання лексем цнотливий, цнотливість і цнота в українському політичному медіадискурсі, проаналізовано оцінну семантику, якої набувають "лексем цнотливості" у медійних текстах суспільно-політичної тематики у прямому та переносному узусі. Виявлено, що значення та оцінка лексем цнотливий, цнотливість і цнота в українському медіадискурсі варіюється залежно від суб'єкту або об'єкту, атрибутом яких вони виступають. Визначено, що на позначення тілесної чистоти, незайманості як переважно жіночої чесноти "лексем цнотливості" вживаються у позитивному або нейтральному значенні і лише зрідка набувають іронічного звучання, що свідчить про традиційно християнські уявлення про цнотливість як морально-етичну цінність в українському медіадискурсі. Окрім абстиненції від інтимних стосунків цнотливість як чеснота чоловіків і жінок актуалізує семи "скромність", "порядність", "моральність", "честь", "гідність",

отримуючи контекстуальне звучання як доброчесність загалом. Простежено, що цнотливий як характеристика тілесного контакту вказує на його ніжність, пристойність, романтичність та відсутність розбещеності, що позитивно оцінюється мовцями в українських медіатекстах. Встановлено, що вживання "лексем цнотливості" у суспільно-політичному контексті як атрибуту держави та публічних інститутів зумовлене когнітивною метафорою, у якій сферою-донором виступає жінка або інтимні стосунки. Мовна оцінка "лексем цнотливості" варіюється від позитивної до дуже негативної, причому в останньому випадку вони набувають значень "застій", "зашиореність", "обмеженість", "ідеологічна заангажованість", "консерватизм", "відсутність реформ". Негативних конотацій набувають "лексеми цнотливості" у випадку їх атрибуції мистецтву, літературі та кінематографу, актуалізуючи при цьому семи "відсутність прогресу", "відсталість". У прямому сенсі цнотливість як відсутність надмірного еротизму та моральної розбещеності у художніх творах і кінокартинах оцінюється здебільшого позитивно в українських суспільно-політичних медіатекстах.

Ключові слова: політичний медіадискурс, аксіологія, семантика, цнотливість, цнота, цінності, категорія оцінки.

Інформація про автора: Левко Олександр Вадимович – кандидат філологічних наук; доцент кафедри загального мовознавства, класичної філології та неоелліністики; Інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: alexaristos@gmail.com.

Oleksandr V. Levko

AXIOLOGICAL STATUS OF LEXEMES CHASTE, CHASTITY AND VIRGINITY IN UKRAINIAN MEDIA DISCOURSE

Abstract. The paper addresses the use of the words цнотливий, цнотливість and цнота in the Ukrainian political media discourse, with a particular focus on the evolution of the "chastity words" semantics in the Ukrainian language, based on social and political publications of the internet portals "Dzerkalo tyzhnja", "Ukrajinskij Tyzhden", "Ukrajinska

Pravda". The canon of Christian virtues, established in the Middle Ages, is no longer accepted unquestioningly by modern society, and thus it is not surprising to see an ambivalent attitude to certain religious ascetic virtues, e.g. chastity, humility, piety etc. It is revealed that evaluative semantics of the "chastity words" in the Ukrainian political media discourse varies for different reference groups such as "women", "men", "girls", "boys", "state", "politicians", "language", "literature", "art" and "cinema". When denoting female virtue, the "chastity words" have positive and neutral connotations. It is shown that chastity as a virtue of men and women is synonymous in the Ukrainian media discourse to modesty, decency, morality, honor, dignity and virtue. "Chaste" as a characteristic of an intimate contact indicates its tenderness and decency, which is positively assessed by the participants of communication in Ukrainian political media discourse. The use of the "chastity words" as an attribute of government and public institutions is conditioned by a cognitive metaphor, where the source domain is a woman or an intimate relationship. The language evaluation of the "chastity words" ranges from positive to extremely negative in the political media texts: in the latter case they acquire negative evaluative meanings "stagnation", "limitation", "ideological engagement," "conservatism," "lack of reform." Sometimes the "chastity words" acquire negative connotations when attributed to art, literature and cinema, actualizing the semes "lack of progress", "backwardness". In a literal sense, chastity as absence of excessive eroticism and moral debauchery in art and films is evaluated positively in the Ukrainian social and political media discourse.

Key words: political media discourse, axiology, semantics, chastity, values, category of evaluation.

Information about author: Levko Oleksandr Vadymovych – PhD; associate professor of the department of general linguistics, classical philology and Hellenic studies; Institute of philology; Kyiv national Taras Shevchenko university.

E-mail: alexaristos@gmail.com.

Левко А.В.

АКСИОЛОГИЧЕСКИЙ СТАТУС ЛЕКСЕМ ЦЕЛОМУДРЕННЫЙ, ЦЕЛОМУДРЕННОСТЬ И ЦЕЛОМУДРИЕ В УКРАИНСКОМ МЕДИАДИСКУРСЕ

Аннотация. В статье исследуется употребление лексем *цнотливий, цнотливість* и *цнота* в украинском политическом

.....

медиадискурсе, анализируется оценочная семантика "лексем целомудрия" в медиатекстах общественно-политической тематики в прямом и переносном употреблении. Выявлено, что значение и оценка лексем *цнотливий*, *цнотливість* и *цнота* в украинском медиадискурсе отличается в зависимости от референтной группы. Определено, что для обозначения телесной чистоты, девственности как преимущественно женской добродетели "лексемы целомудрия" употребляются в положительном или нейтральном значении и лишь изредка приобретают ироническое звучание, что свидетельствует о традиционно христианском представлении о целомудрии как морально-этической ценности в украинском медиадискурсе. Кроме абстиненции от интимных отношений целомудрие как добродетель мужчин и женщин актуализирует семы "скромность", "порядочность", "нравственность", "честь", "достоинство", получая контекстуальное звучание "добродетель в целом". Прослежено, что "целомудренный" как характеристика телесного контакта указывает на его нежность, приличие, романтичность и отсутствие распущенности, что положительно оценивается участниками коммуникации в украинских медиатекстах. Установлено, что употребление "лексем целомудрия" в общественно-политическом контексте для характеристики государства и публичных институтов обусловлено когнитивной метафорой, в которой сферой-донором выступает женщина или интимные отношения. Языковая оценка "лексем целомудрия" варьируется от положительной до очень негативной, причем в последнем случае они принимают значения "застой", "ограниченность", "идеологическая ангажированность", "консерватизм", "отсутствие реформ". Иногда "лексемы целомудрия" приобретают негативные коннотации в случае их атрибуции искусству, литературе и кинематографу, актуализируя при этом семы "отсутствие прогресса", "отсталость". В прямом смысле целомудрие как отсутствие чрезмерного эротизма и моральной распущенности в художественных произведениях и кинокартинах оценивается в основном положительно в украинских общественно-политических медиатекстах.

Ключевые слова: политический медиадискурс, аксиология, семантика, целомудрие, ценности, категория оценки.

Информация об авторе: Левко Александр Вадимович – кандидат филологических наук; доцент кафедры общего языкознания, классической филологии и неоеллинистики; Институт филологии; Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко.

Электронный адрес: alexaristos@gmail.com.

Зміна епох і світоглядних парадигм призводить до переосмислення морально-етичних цінностей, що позначається на їх мовній репрезентації. Лексеми з аксіологічною семантикою набувають нових сем, конотацій, а почасти й негативних оцінних значень. Усталений у Середньовіччі канон християнських чеснот уже не сприймається беззаперечно сучасним суспільством, тому не дивним видається формування інших пріоритетів у ієрархії чеснот демократичного суспільства. Відтак закономірним є амбівалентне ставлення до певних аскетичних або ж суто релігійних чеснот, наприклад, благочестя, смирення, цнотливості тощо.

Незважаючи на традиційно християнську оцінку цнотливості в українській лінгвокультурі дані міжнародного аксіологічного проєкту *World Values Survey* (<http://www.worldvaluessurvey.org>), що проводить соціологічне дослідження цінностей у різних країнах з 1981 року, засвідчують неоднозначне сприйняття українцями цнотливості як дошлюбної незайманості. Також у міждисциплінарних дослідженнях постулюється зміна беззаперечного ставлення до цнотливості як чесноти у II пол. XX – поч. XXI ст. у зв'язку з сексуальною революцією і розвитком фемінізму [3; 4; 5; 8]. Тож, цнотливість як дошлюбна незайманість втрачає позиції серед головних чеснот сучасної людини у секулярному світі, що зумовлює інтерес науковців різних галузей знань до з'ясування її аксіологічного статусу.

Крім того, слід констатувати появу окремих лінгвістичних досліджень, присвячених питанням вербалізації уявлень про цнотливість у різних мовах. Так, у статті Л. Гонтарук проаналізовано семантичні зміни лексеми *цнота* в українській мові [1], а у статті Н. Майгур і А. Купавської проведена реконструкція денотативного ярусу концептуального поля "*Целомудрие*" в російській мові [2]. З огляду на амбівалентний характер сприйняття цнотливості як чесноти у сучасному світі та спорадичне висвітлення семантики "лексем цнотливості" в мовознавчих працях, дослідження вживання лексем

.....

цнотливість, цнотливий та цнота в українському медіадискурсі видається актуальним.

Дана стаття має на меті дослідити, яких контекстуальних значень та якої мовної оцінки набувають "лексеми цнотливості" у суспільно-політичних медіатекстах. Матеріалом дослідження стали публікації інтернет-видань "Дзеркало тижня", "Українська правда" та "Український тиждень". В результаті аналізу мовного матеріалу було відібрано 340 текстових уривків, з яких було сформовано корпус вживаності лексем "цнотливості" у медіадискурсі.

Цнотливість є традиційно християнською чеснотою, уявлення про яку сформувалися під впливом аскетичної традиції ще у ранньому християнстві та з плином часу були засвоєні національними лінгвокультурами внаслідок християнізації Європи і поширення книжного слова. Лексема *цнотливість* є відповідником старослов'янської лексеми *целомудрие*, яка у свою чергу є перекладом-калькою давньогрецької *σωφροσύνη*. Етимологія *σωφροσύνη* пов'язує означувану нею чесноту з когнітивною сферою, що підтверджується актуалізацією у класичну добу грецької античності таких значень *σωφροσύνη*, як "здоровий глузд", "поміркованість", "розсудливість", "самоконтроль" (*σωφροσύνη* походить від *σάος* "здоровий", "цілісний" та *φρήν* "розум") [7, с. 15]. Проте у християнську добу центральними стали "моральні" значення *σωφροσύνη*, пов'язані із сексуальною сферою, зокрема "невинність", "незайманість", "утримання від статевих стосунків", "дошлюбна чистота" [6, с. 110]. Ці ж семи актуалізовані у старослов'янській лексемі *целомудрие*, хоча й номінально вона зберігає зв'язок з розумом, здоровим глуздом, "цілісним мисленням" (стл. *цело-* відповідає гр. *σω-* "здоровий", "цілісний", а стл. *-мудр-* – гр. *-φρο-* "розум"). Попри етимологічну неспорідненість з *целомудрие* лексема *цнотливість* містить ті ж моральні семи у своєму значенні. І хоча традиційно в українській культурі та літературі цнотливість мала винятково позитивну оцінку, що виявлялося у вкрай негативному ставленні до її втрати дівчиною до шлюбу (пор. негативні оцінні семи у лексемах *повія*, *покритка*,

потаскуха, шльондра та ін.), проте в досліджуваному нами матеріалі було виявлено поряд з позитивними і негативні конотації у семантиці "лексем цнотливості".

За результатами нашого дослідження було визначено, що лексеми *цнотливий, цнотливість* і похідні вживаються у прямому та переносному значенні в медіатекстах суспільно-політичної тематики. Як правило, пряме або переносне вживання зумовлене тим, про який суб'єкт чи об'єкт дії йдеться у тексті. З огляду на це в утвореному нами корпусі було виділено декілька референтних груп, до яких застосовується "лексикон цнотливості": 1) людина у загальній атрибуції (11,8% вживань лексем цнотливості), 2) жінки і дівчата (35,4%), 3) чоловіки і юнаки (5,2%), 4) інтимні стосунки (5,4%), 5) держава і суспільство (29,1%), 6) мова (2,7%), 7) мистецтво, література і кінематограф (9%), 8) інше (1,4%). У випадку референтних груп 1-4 "лексем цнотливості" вживаються переважно у прямому сенсі на позначення цнотливості як чесноти морального характеру, а у решті груп – відбувається перенесення дівочої цнотливості на інші суб'єкти з появою нових оцінних значень.

Загалом цнотливість як людська чеснота отримує позитивні оцінки в українському медіадискурсі. Синтагматична сполучуваність лексем *цнотливість* і *цнота* з назвами інших чеснот засвідчує аксіологічний статус цнотливості як морально-етичної цінності, наприклад: *вірність, цнотливість і скромність* (ДТ, 17.08.2007), *скромність, порядність, цнота* (ДТ, 10.10.2003), *честь і цнота* (ДТ, 16.01.2004), *цнота і гідність* (УП, 22.04.2010).

Лексеми цнотливості у сенсі жіночої цнотливості вживаються або у прямому значенні як інтимна абстиненція, утримання від тілесної близькості, або як моральна чистота, скромність. Позитивна маркованість жіночої цнотливості в українському медіадискурсі зумовлена традиційно християнськими цінностями української лінгвокультури. Частотними є словосполучення *втратити цноту* (ДТ, 10.10.2003), *позбутися цноти* (ДТ, 24.01.2014), *розлучитися зі своєю цнотою* (ДТ, 7.08.2009), *розпроцатися з цнотою* (ДТ,

10.10.2003), *зводити цнотливих* (ДТ, 1.04.2005), які вживаються на позначення інтимних стосунків дівчини до заміжжя і отримують винятково негативну оцінку у досліджуваних медіатекстах. Натомість словосполучення *берегти цноту / цнотливість* (ДТ, 29.12.2006, 29.12.2010), *бути скромною і цнотливою* (ДТ, 11.12.2009), *дбати про свою цнотливість* (УТ, 18.09.2015), *цнотлива жіночність* (ДТ, 9.02.2001), *цнотлива шляхетність* (ДТ, 9.11.2007) отримують позитивні конотації у значенні як свідчення високої моральності жінки і її відповідності традиційній культурі. Актуалізуються у медіадискурсі також такі семи жіночої / дівочої цнотливості як "скромна зовнішність", "строгість у вбрані / поставі". Отож, у проаналізованих нами уривках зустрічаємо такі слововживання: *цнотлива скромниця* (ДТ, 30.11.2001); *цнотлива довжина спідниць* (ДТ, 27.02.2004); *дівчина пливе, як лебідь, тонка, витончена, цнотлива* (ДТ, 15.03.2013).

Цнотливість як властивість чоловіків зустрічається рідше і переважно не стосується інтимної сфери. Відтак у лексемах *цнотливий, цнотливість* актуалізуються семи "скромність", "усвідомлення власного місця", "стриманість", "адекватна оцінка власних здібностей", "поміркованість", навіть "щирість і чистота думок та намірів", наприклад: *Борис Олійник, скромний і навіть цнотливий від природи, майже хворобливо сприймав найменшу похвалу на свою адресу* (ДТ, 20.07.2001); *У "Щоденниках" О. Гончара вражає якась чудодійна ясність, простота й водночас ускладненість думки, серафічна чистота і, сказати б, цнотливість духовного настрою автора* (ДТ, 15.07.2005). Цікаво, що наведені контекстуальні значення лексеми "цнотливість" перегукуються з семантикою християнської аксіологеми *σωφροσύνη*.

Вживання лексем цнотливості для характеристики інтимних стосунків не завжди зумовлене акцентом на абстиненції від них, натомість вказує на їх пристойність, романтичність, ніжність, навіть чистоту і незаплямованість. Відтак у проаналізованому мовному матеріалі зустрічаємо такі синтагми: *тиха й цнотлива закоханість* (ДТ, 30.06.2006),

дитяча цнотливість двох юних душ (ДТ, 13.08.2004), романтика і цнотливість любовних стосунків (ДТ, 22.02.2002), зворушливо тримати один одного за руку і цнотливо цілуватися (ДТ, 27.06.2002). Атрибуцію цнотливості може отримувати перший тілесний контакт, тобто йдеться не про повну абстиненцію, а про ніжність і пристойність, навіть певну сором'язливість в інтимних стосунках: *Не пропущено деяких подробиць першого в житті героїні спокушання, першого тілесного контакту (набагато, набагато цнотливішого, ніж в усередненому жіночому романі)* (ДТ, 14.12.2007).

Вживання лексем цнотливості у політичній сфері зумовлене перенесенням образу незайманої / невинної дівчини на країну, політичну силу тощо. У мовному матеріалі засвідчено вживання лексеми *цнотливий* на позначення України як цнотливої дівчини з негативно маркованими іронічними інтенціями, наприклад: *Тим паче що цнотлива дівка прямо у центрі Європи сама готова "трішки віддатися". Хоч і біденька, без енергоносіїв, але ж молоде, гарне, та ще й на роздоріжжі* (ДТ, 30.07.2004); *Традиційно цнотлива Україна перетворилася на оптового постачальника "жертв громадського темпераменту" до всіх лапанаріїв (борделів) світу* (ДТ, 2.08.2002). У першому випадку йдеться про втрату цнотливості як про політичну продажність, відсутність власної гідності, у другому – актуалізується проблема сексуального рабства українських жінок (Україна постає як колективний образ українських дівчат).

У медіатекстах політичної тематики політичне насильство, протиправна діяльність політиків, корупція і несправедливість, авторитарність управління і використання адмінресурсу асоціюється із згвалтуванням, інтимним насильством, зганьбленням дівочої цнотливості, а непорушність закону та верховенство права – з проявом цноти, наприклад: *Конституцію "згвалтовано". І зроблено це з особливим цинізмом із допомогою органу, котрий зобов'язаний dbати про її "цнотливість", — Конституційного суду* (ДТ, 4.02.2011); *Ідея позбавити Конституцію цнотливості*

.....

подобається далеко не всім (УП, 18.10.2001); Тому збройні змагання влади, страта диктатора й подальші заяви румунів про бажання швидко **відновити європейську цнотливість, зганьблену комуністами**, були сприйняті Європою зі стриманим ентузіазмом (ДТ, 24.12.2004); Мерзенне в цій історії не те, що **наша богиня правосуддя виявилася продажною** (ніхто й не вірив у її **цнотливість**) (ДТ, 21.05.2004).

Проте інколи лексема *цнотливість* отримує негативні конотації у політичних медіатекстах, стаючи синонімом до лексем *консерватизм, заскорузлість, застарілість*, зокрема, цнотливістю називається застій та відсутність реформ у певній сфері: *Вона, по суті, єдина з-посеред інших сфер суспільних відносин зберігає свою цнотливість з радянських часів і практично не зазнала жодного серйозного реформування* (ДТ, 10.11.2000); *Йокая з Угорщини — оплот консерватизму і цнотливості. Це справді закрита система, яку чавунним лобом не проб'є жоден експериментатор або компілятор* (ДТ, 2.06.2017); *Сусідні Одеса й Крим рік у рік нарощували туристичну інфраструктуру, а Миколаївщина, як дівка-перестарок, уперто берегла цноту* (ДТ, 8.08.2003).

У схожому вживанні зустрічаємо негативно марковане словосполучення *ідеологічна цнота / цнотливість*, яке має значення "ідеологічна зашореність", "ідеологічна односторонність", "ідеологічний ригоризм" і, як правило, описує радянське суспільство, наприклад: *До газет посипалися організовані "листи трудящих", статті придворних критиків, оборонців ідеологічної цноти і вічних шукачів крамоли, на кшталт академіка Шамоти з його двома "підвалами" в газеті "Радянська Україна"* (ДТ, 28.07.2000).

Загалом позитивно марковане словосполучення *цнотливо чистий / недоторканий* отримує негативну оцінку в медіатекстах політичної та економічної тематики, коли йде мова, наприклад, про кредити чи банківську документацію. Можна стверджувати про іронічне вживання даного словосполучення у наступних текстових уривках: *Навіть коли в*

середині 90-х за газ — о, жах! — довелося платити, українська влада знайшла "заміну" у вигляді **цнотливо чистої кредитної історії країни** та почала експортувати... облігації (ДТ, 18.01.2013); Коли розкривається фіктивне підприємство, від нього залишаються тільки банківські виписки. І вони виявляються **цнотливо чистими** стосовно процедури руху "технічних" цінних паперів (ДТ, 26.10.2012); А до такого будівництва в нас поки що ніхто не тільки не приступав, але й не збирався того робити. Отож, весь той час ті "мінімальні двадцять років" так і залишалися **цнотливо недоторканими** (УП, 18.05.2011).

Лексема **цнотливий** набуває іронічних конотацій у політичному медіадискурсі, коли йдеться про фальшиву моральність політиків, удавану незаплямованість політичної репутації, політичну нечесність, відсутність сили духу, наприклад: *В існуючій системі не може бути і демократії, бо всі права – у олігархів, тому завжди буде диктатура грошових мішків, хіба що злегка прикрита цнотливим "демократичним серпанком"* (УП, 15.07.2013); *Тігіпко, котрому його політтехнологи грамотно провели рекламну кампанію, на яку повівся середній клас, просив, бачите, не підтримувати в другому турі нікого, щоб залишитися політично "цнотливим". У білій фаті, білих колготах та білих рукавичках* (УП, 12.03.2010); *У відповідь на пасаж Путіна наше МЗС цнотливо опускає очі: "Ми не коментуємо"* (УП, 29.12.2010); *Спочатку це були марші російських націоналістів, цнотливо замасковані під хресні ходи, й антиукраїнська агітація у храмах, а потім участь у гібридній агресії й задушевна співпраця з окупаційною владою* (УТ, 28.01.2018); *Невипадково регіонали так цнотливо сформулювали своє гасло – "Україна для людей"* (УТ, 4.11.2011); *Офіційна мова у нас вельми й вельми цнотлива: "антитерористична операція проти незаконних збройних формувань". Так, ніби йдеться про перестрілки поліцейських з наркокартелями десь в латиноамериканських факелах* (УТ, 11.08.2016).

У проаналізованому нами мовному матеріалі у політичному контексті зустрічаються такі метафоричні сполуки з "лексемами цнотливості": *корупційна цнотливість* (УП, 30.03.2011), *політична цнота* (10.12.2004), *інформаційна цнотливість* (УП, 1.12.2002), *позбавити конституцію цнотливості* (УП, 18.10.2001), *цнотлива бездефіцитність бюджету* (ДТ, 1.12.2000), *втрата економічної цноти* (ДТ, 15.10.2004), *цнотлива історія української приватизації* (УП, 27.11.2000), які здебільшого набувають іронічного звучання.

У текстах суспільно-політичної тематики винятково негативної семантики набуває лексема *цнотливо* у словосполученнях *цнотливо промовчати* (ДТ, 26.06.2009), *цнотливо опускати очі* (УП, 29.12.2010), *цнотливо благословляти* (ДТ, 23.01.2009), *цнотливо цуратися* (ДТ, 10.12.2004), *цнотливо вдавати* (24.12.2008), *цнотливо говорити* (УТ, 16.03.2015), які стають синонімами слабкодухості, святенництва, підступності, боягузливості, брехні.

Цнотливість мови сприймається як відсутність нецензурних висловлювань, чистота мови. У такому випадку лексеми цнотливості отримують позитивні конотації: *У когось виникне запитання, мовляв, звідки взагалі матюки в українській мові? Адже є думка, що вона надзвичайно цнотлива, а нецензурица принесена "ззовні" — або з російської, або з татарської* (ДТ, 14.03.2008). Промовисто, що у всіх проаналізованих нами уривках цнотливий як атрибут української мови сприймається як її внутрішньо притаманна риса або як властивий атрибут української ментальності.

Цнотливість мистецтва, літератури і кінематографу сприймається амбівалентно у медіадискурсі. З одного боку, цнотливість позначає відсутність еротичних сцен, розбещеності та непристойностей у творі, отримуючи позитивні конотації у значенні. З іншого боку, цнотливість може інтерпретуватися як надмірна скромність і стриманість у зображенні образів та сцен, що, на думку авторів публікацій, лише псує твір та гальмує розвиток літератури, мистецтва чи кінематографу, наприклад: *Сюжет — це витончена гра розуму, і дуже шкода, що наша*

занадто серйозна і цнотлива література не виробила традиції динамічної оповіді (ДТ, 18.04.2003); *При такому "цнотливому" підході до неоднозначного сюжету і в самому спектаклі — тасмниці немає, фінал банальний... (фінал взагалі не вирішений)* (ДТ, 27.04.2012).

Українська література, як і мова, в досліджуваних медіатекстах асоціюється з високим рівнем моральності і традиційно притаманною цнотою, що підтверджується вживанням лексеми *цнотливий* як її атрибуту: *Велика українська література XIX століття — і моральна, і гуманна, і цнотлива* (ДТ, 14.03.2008); *Почне говорити про любов української літератури до народу, про її цнотливість, державотворчу роль* (ДТ, 23.05.2003). Проте також зустрічаються випадки негативної маркованості лексем цнотливості на позначення літератури чи літературознавства: *Цнотливе радянське літературознавство "замулило" портрет Гоголя соціальною значущістю* (УТ, 27.03.2009).

Атрибуцію цнотливості отримує український глядач, митець, фільм, література, переклад, як правило, у зіставленні з іншими культурами, зокрема західною або російською. Наприклад, *цнотливий* як риса українського споживача / глядача набуває негативно маркованих сем "недосвідчений", "непрогресивний": *А слідом за західним споживачем готовий відгукнутися і наш — майже незайманий і дуже "цнотливий" — поціновувач сучасного мистецтва, який піддався спокусі подивитися на "найдорожчого" сьогодні художника, котрий виставляється в PinchukArtCentre* (ДТ, 24.04.2009); *Для цнотливої української публіки пропонуємо прослухати заспокійливу пісню про сімейні цінності на рустикальний мотив* (УП, 27.10.2005).

Отже, підсумовуючи вище сказане, варто зазначити, що значення та оцінка лексем *цнотливий*, *цнотливість* і *цнота* в українському медіадискурсі варіюється залежно від суб'єкту або об'єкту, атрибутом яких вони виступають. На позначення тілесної чистоти, незайманості як переважно жіночої чесноти досліджувані лексеми вживаються у позитивному або

нейтральному значенні і лише зрідка набувають іронічного звучання, що свідчить про традиційно християнські уявлення про цнотливість як морально-етичну цінність. Окрім абстиненції від інтимних стосунків цнотливість як чеснота чоловіків і жінок актуалізує семи скромність, порядність, моральність, честь, гідність, отримуючи контекстуальне звучання як добродієність загалом. Цнотливий як характеристика тілесного контакту вказує на його ніжність, пристойність, романтичність та відсутність розбещеності, що позитивно оцінюється мовцями у медіатекстах. Відтак, цнотливість зберігає свій аксіологічний статус в українському медіадискурсі як чеснота.

Вживання "лексем цнотливості" у суспільно-політичному контексті як атрибуту держави та публічних інститутів зумовлене когнітивною метафорою, у якій сферою-донором виступає жінка або інтимні стосунки. Мовна оцінка "лексем цнотливості" варіюється від позитивної до дуже негативної, причому в останньому випадку вони набувають значень "застій", "зашореність", "обмеженість", "ідеологічна заангажованість", "консерватизм", "відсутність реформ". Також негативних конотацій набувають "лексеми цнотливості" у випадку їх атрибуції мистецтву, літературі та кінематографу, актуалізуючи при цьому семи "непрогресивність", "відсталість". У прямому сенсі цнотливість як відсутність надмірного еротизму та моральної розбещеності у художніх творах і кінокартинах оцінюється більшою мірою позитивно у досліджуваних медіатекстах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гонтарук Л. Українська семема в значеннєвій структурі полонізму *цнота* в українській лексиці поч. XVII ст. (на матеріалі творів Д. Наливайка). *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Львів, 2004. Вип. 34 (II). С.74–78.

2. Майгур Н.В., Купавская А. А. Концептуальное поле "целомудрие": реконструкция денотативного яруса на основе синонимического ряда. *Вестник Адыгейского государственного университета. Филология и искусствоведение*. Майкоп, 2016. №. 2 (177). С. 92–98.

3. Dias A. R. C., Machado C., Gonçalves M. From "Chastity as a gift" to "Doing it as a sign of love": A longitudinal analysis of the discourses on female sexuality in popular magazines in Portugal. *SAGE Open*. 2012. Vol.18. P. 1–13.

4. Gill R. Mediated intimacy and postfeminism : A discourse analytic examination of sex and relationships advice in a woman's magazine. *Discourse and Communication*. 2010. Vol. 3. P. 345–369.

5. Hust S., Brown J., L'Engle K. Boys will be boys and girls better be prepared: An analysis of the rare sexual health messages in young adolescents' media. *Mass Communication and Society*. 2008. Vol. 11. P. 3–23.

6. North H. *Sophrosyne: self-knowledge and self-restraint in Greek literature*. Ithaca, New York : Cornell University Press, 1966. 389 p.

7. Rademaker A. *Sophrosyne and the rhetoric of self-restraint polysemy & persuasive use of an ancient Greek value term*. Leiden : Brill, 2005. 375 p.

8. Ringrose J. Are you sexy, flirty, or a slut? Exploring sexualization and how teen girls perform / negotiate digital sexual identity on social networking sites. *New femininities: Postfeminism, neoliberalism and identity*. London, 2011. P. 99–116.

ДЖЕРЕЛА

ДТ – газета "Дзеркало тижня" (<http://dt.ua>).

УП – "Українська Правда" (<http://www.pravda.com.ua>).

УТ – "Український Тиждень" (<http://tyzhden.ua>).

REFERENCES

1. Hontaruk L. *Ukrainian sememe in the meaning structure of the polonism "tsnota" in Ukrainian vocabulary of the early XVII century (Based on D. Nalyvajko's works)* [Ukrajinska semema v znachennivij strukturi polonizmu tsnota v ukrajinskij leksytsi poch. XVII st. (na materialy tvoriv D. Nalyvajka)]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serija filolohichna*. Lviv, 2004. Vyp. 34 (II). S.74–78.

2. Maygur N. V., Kupavskaya A. A. *Conceptual field "chastity": reconstruction of a denotative layer on the basis of a synonymic row* [Kontseptualnoye pole "tselomudriye": rekonstruktsiya denotativnogo yarusa na osnove sinonimicheskogo ryada]. *Vestnik Adygeyskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologiya i iskusstvedeniye*. Maykop, 2016. №. 2 (177). S. 92–98.

3. Dias A. R. C., Machado C., Gonçalves M. From "Chastity as a gift" to "Doing it as a sign of love": A longitudinal analysis of the discourses on female sexuality in popular magazines in Portugal. SAGE Open. 2012. Vol.18. P. 1–13.

4. Gill R. Mediated intimacy and postfeminism: A discourse analytic examination of sex and relationships advice in a woman's magazine. Discourse and Communication. 2010. Vol. 3. P. 345–369.

5. Hust S., Brown J., L'Engle K. Boys will be boys and girls better be prepared: An analysis of the rare sexual health messages in young adolescents' media. Mass Communication and Society. 2008. Vol. 11. P. 3–23.

6. North H. Sophrosyne: self-knowledge and self-restraint in Greek literature. Ithaca, New York : Cornell University Press, 1966. 389 p.

7. Rademaker A. Sophrosyne and the rhetoric of self-restraint polysemy & persuasive use of an ancient Greek value term. Leiden : Brill, 2005. 375 p.

8. Ringrose J. Are you sexy, flirty, or a slut? Exploring sexualization and how teen girls perform / negotiate digital sexual identity on social networking sites. New femininities: Postfeminism, neoliberalism and identity. London, 2011. P. 99–116.

RESOURCES

DT – gazeta "Dzerkalo tyzhna" (<http://dt.ua>).

UP – "Ukrajinska Pravda" (<http://www.pravda.com.ua>).

UT – "Ukrajinskyj Tyzhden" (<http://tyzhden.ua>).

Дата надходження до редакції – 05.03.2018 р.

Дата затвердження редакцією – 09.04.2018 р.